

Borges és Pessoa rokonlelkű utódja

„mert örök a bűbáj, a varázs”

Párját ritkító, különleges könyv Csuday Csaba (1944) „*Jelen, máshol, sehol*” c. verseket és versfordításokat tartalmazó kötete. A magyar hispanisztika nesztora, jeles esszéíró, a spanyol irodalmak kutatója és fordítója, nyugalmazott tanszékvezető egyetemi docens, első önálló kötetbe rendezett saját verseivel lepte meg olvasóit és saját magát. Ez a karácsonyi ünnepekre időzített publikáció több mint fél évszázad termésének legjavát kínálja.

Honnét az ötlet, mi volt a mozgatórugója annak, hogy Csuday Csaba elinduljon, ráadásul visszafelé haladva az időgépben Budáról Madridon keresztül Havannába, és bevezesse a költészet iránt érdeklődőket ebbe a kincseskamrába? Hadd szóljon a költő, és mondja el e kivételes mű eredettörténetét ő maga:

„*Sosem voltam csak egy valami, igazából mindig valahogy voltam, valahol, egy zűrzavaros helyzetben. Gyerek is, felnőtt is, férj is, szerető is, apa is. Műtős, műszaki rajzoló, kocsikísérő, alkalmi rakodómunkás, könyvtáros, tanár, »nevelő elvtárs«, filmrendező asz-szisztens, lapszerkesztő, mű-(nem igazi?)fordító, diplomata, egyetemi oktató, lapszerkesztő ismét [...], és vénülő nyugdíjas. Mind, és egyik se, csak a pillanat zavaros kotyvaléka. Mint-ha az elmúlt hetven-valahány évben mindig is így láttam volna magamat. Csak részlegetesen, és hátulról, mintegy távozóban. Ma már nem gyötör annyira a kétség és a kíváncsiság, hogy vajon valóban magamat látom-e a tükörben, a szeretteimben, a dolgaiban. Néha mégis elfog valami sejtés, vagy letaglóz valami bizonyosság. Vagy éppen csak gyönyörköd-tet, szórakoztat, (ön)védelmet nyújt egyfalú, folyvást omló és összeálló váram, felvillanó képeim, illetve ezek nyelvbeli visszfényei. Olyankor megesik, hogy verset írok. S talán épp ezért. S talán azért verset, de azt is csak rövidet, mert ennyire futja az erőmből. Szeretek rendet tenni, s ideig-óráig biztonságban érezni magam benne.” (Előszó).*

Az ember öregségére olyan, mint a galapagoszi kormorán: röpképtelen, mert visszafejlődtek, elkorcsosodtak szárnyai, de a szárnyalást, száguldást nem felejtette el. Álmodni még tud, útra kész: „*vegyülni szöknél mennyekbéli nyájba*”. Így indít költőnk a kötet első versében: „*Kezdeni, ha vége. Idejébe'. De jó / is lenne! Ha a végnek időbe' lenne / eleje: Á. Veleje ha volna eleve, ha / pálmafákra, Bermudákra (B) hó / is hullna.*” (Kezdeni, ha vége).

Minden a visszájára fordul, megromlik manapság, az Úr lelép a szárnyas oltár-ról és „*Isten a vicc és a horror határán, / az ég és föld között meredő szikla hasadékába /*

szorulva (még máma tovább hasad!) rémülten kiabál: / *Me too, You too...*” (Triptichon, *Me too, You too*). És így folytatja napjaink lehangoló korrajzát:

*„...hisz itt most tél van és hó és halál,
Mi vagy ki olvaszthatja fel elhidegült szívét?
Miféle meleg, milyen szeretet, hány lélekjóság
képes áthatolni a szikla, a rés jegén?
És hogyan kiáltoz az Úr, ha nyelve zúzmarás már?”*

(Triptichon, Onnan létszen eljövendő)

De míg egy másik Csuday-versben (Jónás imája a Cet gyomrában) az ember lemerül a „fagyban”, a „mocsokban”, a karácsonyi katarzis Csuday szerint lehetséges. Biztató hangot üt meg és a csodának szurkol:

*„perlekedni fogtok, és az Atya mennydörgő hangját
elnyomja majd kódolhatatlan gügyögésed,
és mi neked szorítunk, hogy igazad legyen,
hogy jöjjön el a Te országod, és legyen meg
a Te akaratod, ha álm is, ha ép észnek képtelenség is,
ha holnapra tovatűnik is, hogy ez legyen
a feladat: kitalálni, felfedezni újra.”*

(Triptichon, Itt állok jászolod felett).

Nem lehet figyelmen kívül hagyni Csuday Csaba latinos derűvel fűszerezett humorát. Pars pro toto álljon itt egy részlet abból az írásműből, amit minden érett férfi egészségügyi „háziáldásként” értelmezhetne, vagy leírva amulettként viselhetne a nyakában.

*„De ugye nem kell áttérnem a férfiakra?”
kérdeztem egy héttel azelőtt Úr-o’logosztól,
amikor ultrahangképem zárványaitól megriadva
kilátásba helyezte a hetenkénti maszást.”*

És a dülmirigy tudora, aranyat érő válasza zseniálisan egyszerű, és minden ötven feletti úriember számára megszívlelendő:

*„Idefigyelj – folytatta –,
arról van szó, hogy aminek ki kellene jönni,
félíg benned marad. Félig magadba mész. Pedig*

*muszáj, ki kell ürülnie a tatuskának, érted,
különben ott varasodik, kövesedik, aztán szépen
rákosodik. Kell, érted, hetente, legalább kétszer.
És mindegy, hogy feleség, szerető, vagy a
Marok Marcsa. És akkorát tüzelj, mintha célba lőnél!”*

(Az Úr-Ó-Logosz és a Lorca töre)

A műfordítás színét és fonákját mesteri fokon ismerő Csuday Csaba a cervantesi szentenciát meghazudtoló magabiztosságról tesz tanúbizonytságot az irodalmi fordítás terén is. Ebben a tetszetős kivitelezésű kötetben, melyet a szerző lehetőleg rajzai illusztrálnak, többek között Jorge Luis Borges, Fernando Pessoa és Pablo Neruda remekeiből kapunk ízelítőt Csuday Csaba szakavatott tolmácsolásában. Benyhe János, a Magyar PEN Club egykori főtítkára mondta Csudayról, hogy „*a szépírás teljes fegyverzetében, olyan világot tár elénk, amelyről ma kevesen tudnak többet nála Magyarországon*”.

Mintha ezt a kijelentést és Csuday ízlését bizonyítaná és erősítené meg Harold Bloom, a „nyugati kánon” nagy védelmezője, az Egyesült Államok leghíresebb kritikusa. Bloom híres 26-os listájára emelte Borgest, Pessoaát és Nerudát (Dante, Shakespeare, Cervantes, Proust, Kafka és Beckett mellett), akik, szerinte, központi helyet foglalnak el a világirodalomban, nyugatról nézve.

Érdekes módon gyakran összecseng a fordított költők opusa kötetünk szerzőjének lírájával. Egy példa erre Fernando Pessoa *Epizódok / A múmia* c. verse, amit Csuday biztos kézzel ültetett át magyarra:

*„Lágy sivataggá omlik minden
Legott, készségesen,
Tapintásom láttatja velem
Szobám bársonyait,
Nem a szemem.
S íme, oázis a bizonytalanban:
A seholnincs résen át,
Csupán mint sejtelem,
Elvonul egy fénypászma-karaván.”*

(Részlet Fernando Pessoa *Epizódok / A múmia* c. költeményből.)

Talán ebben a rövid ismertetőben szólni illene Csuday Csaba származásáról is, hiszen ő születését tekintve a mi földink, a szó szoros értelmében. Egy esszéjében erről így tesz vallomást:

Születésünk helye, ideje – mondják –, hatással van egész életünkre. Esetemben az a furcsa helyzet áll elő, hogy noha Kassán születtem, féléves koromtól máig Budán élek, és bizonyos értelemben mégis kassainak érzem magam, amióta csak az eszemet tudom. Születésemben is inkább a történelem a meghatározó, mint a familia története: apám a 30-as években Budapesten dolgozott, a Postánál; onnan helyezték Kassára, 1938-ban, a Felvidék visszacsatolása után. A család életében a legnagyobb időszakot jelentette a Kassán töltött hat év.

Amikor már tudni lehetett, mi történik, ha az oroszok elérik Kassát, apám eldöntötte, nem lesz sem belőle, sem a családjából idegen állam polgára. Lakást, jölétet, minden ingóságot odahagyva felpakolta feleségét és négy gyermekét egy postavagonba, és elindította Pécel felé, ahol a szülei laktak. Valójában azonban a semmibe indultunk...

Kassa – pontosabban a város elhagyása – így lett a család sorsának megpecsételője; apámat ugyan visszavette a Posta, de sosem tudott visszakapaszkodni akkori életszínvonalára. Hamarosan betegeskedni kezdett, és 49 évesen meghalt, fehérvérűségben. Mivel édesanyám, bátyám és nagyobb nővérem elbeszéléseiben az otthagyt biztosság miatt Kassa az elvágódás helyeként jelent meg, én is úgy gondoltam rá, mint a boldogság városára. Aztán, felnőve, többször is meglátogattam, gyönyörködtem szépségeiben, emlékhelyeiben, de gyermekkori képzelődéseim, vágyaim keltette várákozásom persze nem teljesült, nem is teljesülhetett. Kassa megmaradt bennem a legendák, a hiú ábrándok és a családi bajok egyik legfőbb forrásának. Így vagyok azóta is szomorkásan büszke kassai, aki mindössze fél évet töltött szülővárosában.

Jó, hogy Csuday Csabát olykor elfogja valami sejtés, vagy letaglózza valami bizonyosság. És jó, hogy olyankor verset ír, és ezzel rendet tesz, s ideig-óráig biztosságba érzi magát benne. És jó, hogy ebbe a pessoai oázisba a bizonytalanságban most beengedett minket, olvasókat is.

*Csuday Csaba: „Jelen, máshol, sehol” – versek, versfordítások,
Budapest, Magyar Napló Kiadó, 2020*

